СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

KreativEU
Knowledge & Creativity European University

Международна научно-практическа конференция

90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие в СА „Д. А. Ценов" – Свищов

Том I

5-7 ноември 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

90 ГОДИНИ ДАРИТЕЛСТВО, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СА „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Свищов, 5-7 ноември 2026 г.

Посветена на 90 години от създаването на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана при изпълнение на Административен договор № КП-06-МНФ/23 от 18.08.2026 г. (BNSF-1.010-0023-C01) на Фонд „Научни изследвания“ при МОН по Процедура за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2026

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Марин Маринов
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – председател
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Любчо Варамезов
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Драгомир Илиев
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Сергей Найденов
Доц. д-р Катя Личева
Проф. д-р Пенка Шишманова
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Теодора Филипова
Ст. преп. Елка Узунова
Ст. преп. д-р Радослав Николов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Здравко Любенов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Красимира Славева
Гл. ас. д-р Асен Божиков
Ст. преп. д-р Венцислав Диков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Атанас Атанасов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Красимир Шишманов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Танер Исмаилов
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Валентин Милинов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Зорница Петкова

Публикуваните материали са рецензирани по метода на двойно сляпо рецензиране. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете. Фонд „Научни изследвания“ не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

90 YEARS OF CHARITY, KNOWLEDGE, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS - SVISHTOV

Svishtov, 5th - 7th November 2026

Dedicated to the 90th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The International Scientific and Practical Conference was organized in the implementation of Administrative Contract № КП-06-МНФ/23 of August 18, 2026 (BNSF-1.010-0023-C01), awarded by the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science under the Procedure for Support of International Scientific Forums Held in the Republic of Bulgaria

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2026

PROGRAM COMMITTEE
Assoc. Prof. Marin Marinov, PhD
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Prof. Bozhidar Bozhinov, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Margarita Shopova, PhD
Assoc. Prof. Vanya Grigorova, PhD
Assoc. Prof. Rumen Jerusalemov, PhD
Assoc. Prof. Plamen Yordanov, PhD
Assoc. Prof. Dragomir Iliev, PhD
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Katya Licheva, PhD
Prof. Penka Shishmanova, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Plamen Petkov, PhD
Assoc. Prof. Pepa Stoykova, PhD
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Teodora Filipova, PhD
Senior Lecturer Elka Uzunova
Senior Lecturer Radoslav Nikolov, PhD

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov. PhD, Chairman
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Ch. Assist. Prof. Asen Bozhikov, PhD
Sen. Lect. Ventsislav Dikov

EDITORIAL BOARD
Prof. Atanas Atanasov, PhD – Chair
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Assoc. Prof. Taner Ismailov, PhD
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD
Assoc. Prof. Galya Ivanova-Kuzmanova, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Hristo Sirashki, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Valentin Milinov, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD
Assoc. Prof. Zornitsa Petkova, PhD

The published materials have been peer-reviewed using the double-blind review method. The authors are solely responsible for the content of the materials, the opinions expressed, the data used, the cited sources, and the linguistic formatting of the texts. The Bulgarian National Science Fund bears no responsibility for the content of the papers presented at the scientific forum, nor for the content of its promotional or other materials.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I
ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СЪВРЕМЕННОТО ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ – ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Проф. д.н Божидар Божинов 9

PREPARING FUTURE PROFESSIONALS IN BUSINESS SCIENCES FOR THE AI ERA: COMPETENCIES AND CURRICULAR CHALLENGES
Prof., Célio Gonçalo Cardoso Marques, PhD, Senior Technician, MSc, Ana Catarina Gomes Almeida 27

INVESTIGATING GRANGER CAUSALITY BETWEEN GDP-RELATED INDICATORS: EVIDENCE FROM BULGARIA AND ROMANIA
Professor, Alexandru-Lucian Manole, PhD., Professor, Cristian-Marian Barbu, PhD. 43

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

АНАЛИЗ НА ЦЕНОВИЯ ТРЕНД НА БЪЛГАРСКИТЕ БОРСОВО ТЪРГУВАНИ ТУРИСТИЧЕСКИ ДРУЖЕСТВА, СЛЕД COVID И ПРИ ВОЙНАТА В УКРАЙНА
Проф. д-р Стефан Симеонов, Алексей Гудев, докторант 57

LEASING AS STRATEGIC FINANCING TOOL
Prof. Tatjana Spaseska, PhD, Emilija Gjorgjioska, Aneta Risteska-Jankuloska 64

ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ЕНЕРГИЙНАТА БЕДНОСТ И ПРЕХОДА КЪМ НИСКОВЪГЛЕРОДНО ОТОПЛЕНИЕ
Доц. д-р Александрина Александрова 73

РАЗВИТИЕ И ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ НА БАЛКАНИТЕ: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Доц. д-р Венцислав Василев 80

ФИНАНСОВ КОНТРОЛИНГ И БИЗНЕС ОРГАНИЗАЦИИТЕ
Доц. д-р Людмил Кръстев 88

ИКОНОМИЧЕСКА ПРИРОДА НА РАЗХОДИТЕ ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ
Доц. д-р Марин Маринов 93

ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА И НЕЙНОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ МЕЖДУНАРОДНИТЕ ФИНАНСИ И ИНВЕСТИЦИИТЕ
Доц. д-р Наталия Силичева 102

ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД СИСТЕМАТА ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 109

ТЕНДЕНЦИИ В ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТТА НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ СТАЖ ПРИ МАТЕРИАЛИЗИРАНЕ ПРАВОТО НА ПЕНСИЯ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 120

ПОЛОВО-ВЪЗРАСТОВИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ ПРИ СТАРОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 129

ВЛИЯНИЕ НА ОСНОВНИТЕ ФАКТОРИ ВЪРХУ РЕАЛИЗИРАНИЯ ПРЕМИЕН ПРИХОД ПРИ ЗАСТРАХОВАНЕТО НА СГРАДИ И ДОМАШНО ИМУЩЕСТВО
Доц. д-р Румен Ерусалимов 139

БОНУС-МАЛУС СИСТЕМАТА ПРИ ЗАСТРАХОВКАТА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“ В БЪЛГАРИЯ – ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов, д-р Николай Илиев 147

ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА И МАКРОИКОНОМИЧЕСКА СТАБИЛНОСТ В УСЛОВИЯ НА КРИЗА: ЕМПИРИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ ЗА БЪЛГАРИЯ (2019–2022)
Доц. д-р Танер Исмаилов, доц. д-р Махмут Кадир Ишгювен 155

ЖИЗНЕНИЯТ ЦИКЪЛ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ КАТО ФАКТОР ЗА ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ТЪРСЕНЕТО НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ ПРОДУКТИ
Гл. ас. д-р Анелия Панева 163

ПОТЕНЦИАЛНА РОЛЯ НА ТЕЛЕМАТИЧНИТЕ СИСТЕМИ В ЗАСТРАХОВАНЕТО И ПОДОБРЯВАНЕ НА ПЪТНАТА БЕЗОПАСНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 171

СЪСТОЯНИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ПЕНСИОННИ ФОНДОВЕ В БЪЛГАРИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ИМ ЗА ИЗПЛАЩАНЕ НА АДЕКВАТНИ ПЕНСИИ ЗА РАННО ПЕНСИОНИРАНЕ
Гл. ас. д-р Йордан Йорданов 179

РОЛЯТА НА ИНФЛАЦИЯТА ВЪРХУ ПОКУПАТЕЛНАТА СПОСОБНОСТ НА ДОМАКИНСТВАТА В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Петя Василева 188

ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПАЗАРА НА ТРУДА
Гл. ас. д-р Таня Илиева 195

ВОЛАТИЛНОСТТА КАТО АКТИВ: АНАЛИЗ НА VIX И ETF АЛТЕРНАТИВИ ЗА ИНВЕСТИТОРИТЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов 201

СТАБИЛНОСТ НА БЪЛГАРСКИЯ БАНКОВ СЕКТОР В УСЛОВИЯТА НА МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ТУБОЛЕНЦИИ И ПОДГОТОВКА ЗА ЧЛЕНСТО В ЕВРОЗОНАТА
Ас. д-р Рая Драгоева 209

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА АДАПТАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ ПАЗАР НА ТРУДА КЪМ ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ: СРАВНЕНИЕ С ЕС-27
Ас. Велислава Петрова 216

ВЛИЯНИЕТО НА РЕГЛАМЕНТА MICA ВЪРХУ ФИНАНСОВАТА СТАБИЛНОСТ И РИСКОВЕТЕ НА КРИПТО ПАЗАРА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Д-р Габриела Кръстева 224

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ОРГАНИЗАЦИОННАТА РАМКА НА ПЕНСИИТЕ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Д-р Жанета Ангелова 230

ОЦЕНКА НА РИСКОВИЯ ПРОФИЛ НА ПЛАЩАНИЯТА ПО ЗАСТРАХОВКИ „ИМУЩЕСТВО“ И „КАСКО НА МПС“ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ В ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Д-р Радка Василева 238

ИСТОРИЯ НА ЕВРОТО: ВЪЗНИКВАНЕ, РАЗВИТИЕ И ЛОГИКА НА ВАЛУТНАТА КОНСТРУКЦИЯ
Докторант Атанаска Минчева 246

ДАНЪЧНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ КАТО РЕШЕНИЕ ЗА УСТОЙЧИВОТО ФИНАНСИРАНЕ НА МЛАДЕЖКИТЕ ЦЕНТРОВЕ В БЪЛГАРИЯ
Докторант Ахмед Куйтов 254

ОПТИМИЗИРАНЕ НА ПРОДАЖБИТЕ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ КОМПАНИИ В УСЛОВИЯТА НА ТУРБУЛЕНТНОСТ
Докторант Габриела Спасова 261

СРАВНИТЕЛЕН ПРЕГЛЕД НА МЕТОДИТЕ ЗА ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА ПЕНСИЯ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГЛАМЕНТИ И МЕЖДУНАРОДНИ ДОГОВОРИ В ОБЛАСТТА НА СОЦИАЛНАТА СИГУРНОСТ, ПО КОИТО РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ Е СТРАНА
Докторант Диляна Йорданова 269

ДЕКАРБОНИЗАЦИЯ И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ В БЪЛГАРИЯ: ДИНАМИКА И ВЗАИМОВРЪЗКИ В КОНТЕКСТА НА ЗЕЛЕНИЯ ПРЕХОД
Докторант Иван Спасов 277

СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ НА БАНКОВОТО ЖИЛИЩНО КРЕДИТИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ – РЕГИОНАЛНИ АСПЕКТИ
Докторант Инна Борозенкова 284

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ПАРИЧНИТЕ ПОТОЦИ И ЛИКВИДНОСТТА В ERP/BI СРЕДАТА: МЕХАНИЗМИ, ЕФЕКТИ, УСЛОВИЯ ЗА УСПЕХ
Докторант Кирил Пенев 292

КРИПТОВАЛУТИТЕ КАТО ПЛАТЕЖНО СРЕДСТВО: ИКОНОМИЧЕСКА ЛОГИКА, ОГРАНИЧЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВИ
Докторант Красимир Иванов 299

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АНТИИНФЛАЦИОННАТА ПАРИЧНА ПОЛИТИКА НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ И ЕЦБ (2021-2025)
Докторант Кристиян Варамезов 307

ОРГАНИЗАЦИОННО-ИКОНОМИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДОПЪЛНИТЕЛНОТО ДОБРОВОЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В НЯКОИ СТРАНИ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Докторант Кристияна Милинова 316

РАЗВИТИЕ НА ПРЕДЯВЕНИТЕ ПРЕТЕНЦИИ КЪМ ГАРАНЦИОННИЯ ФОНД, СВЪРЗАНИ СЪС ЗАСТРАХОВКА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“
Докторант Максим Колев 324

СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ НА ФАРМАЦЕВТИЧНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ
Докторант Маргарита Кръстева 331

ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА TGARCH МОДЕЛА ЗА ОЦЕНКА НА ПАЗАРНИЯ РИСК
Докторант Петър Джелепов 337

СРАВНИТЕЛНА ОЦЕНКА НА ШЕСТТЕ НАЙ-ГОЛЕМИ ПЕТРОЛНИ КОМПАНИИ В СВЕТА ЧРЕЗ ПАЗАРНИ МУЛТИПЛИКАТОРИ P/B, P/IOS И P/E
Докторант Ралица Иванова 342

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ФИНАНСОВОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПРОЕКТИ, ПОРОДЕНИ ОТ РАЗЛИЧИЯ В ТЪЛКУВАНЕТО НА ПРОГРАМНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ
Докторант Славейко Славков 348

СУРОВИННАТА БАЗА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ КАТО ПРЕДПОСТАВКА ЗА ИНВЕСТИЦИОННА АКТИВНОСТ В МЕСОПРЕРАБОТВАТЕЛНИЯ СЕКТОР
Докторант Юли Станков 356

ДИГИТАЛНИТЕ РАЗПЛАЩАНИЯ И УПРАВЛЕНИЕТО НА ЛИЧНИЯ БЮДЖЕТ ПРИ СТУДЕНТИТЕ
Студент Галя Тулина 363

ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ ПРЕДИ И СЛЕД ЕВРОТО: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА БАЛТИЙСКИТЕ СТРАНИ И ИЗВОДИ ЗА БЪЛГАРИЯ
Студент Ивайло Василев 369

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА ОСНОВОПОЛОЖНИКА НА СВИЩОВСКАТА АКАДЕМИЧНА СЧЕТОВОДНА ШКОЛА - ПРОФЕСОР ГОСПОДИН ТОШЕВ
Проф. д-р Атанас Атанасов 381

УСТОЙЧИВОСТ НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И КАЧЕСТВО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Prof. Dimitrios P. Petropoulos, PhD, доц. д-р Галина Чиприянова 386

SEMI-TENSOR PRODUCT FOR FINITE GAMES WITH DETERMINISTIC STRATEGY DYNAMICS: A TUTORIAL
Prof. Renato De Leone, PhD..... 395

ОТЧИТАНЕТО НА УСТОЙЧИВОСТТА В БАНКИТЕ В БЪЛГАРИЯ – ФАКТОР ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ТЯХНАТА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ
Доц. д-р Венцислав Вечев 404

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧНИ АСПЕКТИ НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ОТЧЕТНОСТТА
Доц. д-р Галина Чиприянова 410

ВЪРХУ НЯКОИ АСПЕКТИ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА СИСТЕМАТА ЗА НАТРУПВАНЕ И ТРАНСФЕР НА КРЕДИТИ (ECTS) ПРИ ОБУЧЕНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В ОКС „БАКАЛАВЪР“
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова..... 424

ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАГЛАСИТЕ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО КЪМ ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ОБУЧЕНИЕТО
Доц. д-р Даниела Александрова Георгиева..... 431

SUSTAINABILITY REPORTING IN THE PUBLIC SECTOR: INTERNATIONAL FRAMEWORKS, SECTOR-SPECIFIC CHARACTERISTICS AND PROSPECTS FOR BULGARIA
Доц. д-р Диана Папраданова..... 440

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ В СИСТЕМИТЕ ЗА АВТОМАТИЗИРАН КОНТРОЛ ВЪРХУ АВТЕНТИЧНОСТТА НА ЕВРОБАНКНОТИТЕ
Доц. д-р Зорница Ганчева 448

ГОТОВИ ЛИ СМЕ ЗА ОБЪРНАТО ПРЕПОДАВАНЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО?
Доц. д-р Ива Монева 456

СТАНДАРТИЗИРАН ПОДХОД ЗА ПРЕДСТАВЯНЕ И ОПОВЕСТЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ФИНАНСОВИТЕ РЕЗУЛТАТИ ОТ ДЕЙНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА
Доц. д-р Иван Андреев..... 465

НЕСТАНДАРТНО ПРИЛОЖЕНИЕ НА КЛАСИЧЕСКИ ТЕХНИКИ ЗА ДЕТЕРМИНИРАН ФАКТОРЕН АНАЛИЗ
Доц. д-р Красимир Кулчев, гл. ас. д-р Галя Кушева 473

АНАЛИЗ НА ДИНАМИКАТА И СТРУКТУРАТА НА ЕМИСИИТЕ НА ВРЕДНИ ВЕЩЕСТВА В АТМОСФЕРАТА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Красимира Славева..... 479

РАЗХОДИТЕ ЗА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ ПО ФУНКЦИИ В БЪЛГАРИЯ – ДИНАМИКА, СТРУКТУРА И ЕВРОПЕЙСКИ СРАВНЕНИЯ
Доц. д-р Маргарита Шопова 489

ЦЕНТРАЛИЗИРАНОТО МИТНИЧЕСКО ОФОРМЯНЕ В ЕС – МИТ ИЛИ РЕАЛНОСТ
Доц. д-р Момчил Антов 499

СЧЕТОВОДНО ТРЕТИРАНЕ НА УСТОЙЧИВИТЕ ИНВЕСТИЦИИ В КОНТЕКСТА НА ТАКСОНОМИЯТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Доц. д-р Николина Грозева 507

ЗНАЧЕНИЕ НА НЕФИНАНСОВАТА (ЕКОЛОГИЧНА) ИНФОРМАЦИЯ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ФИНАНСОВА УСТОЙЧИВОСТ В АГРАРНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Павлина Димитрова 513

ДИГИТАЛНА КОХЕРЕНТНОСТ НА КОНТРОЛНАТА СИСТЕМА: ПЪТ КЪМ ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА ФРАГМЕНТАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пепа Стойкова, Мариета Спасова 521

ДИНАМИЧНА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ОБЛАСТИТЕ В БЪЛГАРИЯ СПОРЕД ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ, ЗАПЛАЩАНИ ОТ НЗОК
Доц. д-р Пламен Петков 526

ПРОФЕСИОНАЛНАТА ПРЕЦЕНКА В СЧЕТОВОДСТВОТО И СВЪРЗАНИТЕ С НЕЯ РИСКОВЕ: ПРОЯВЛЕНИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ
Доц. д-р Радосвета Йорданова Кръстева-Христова 537

ПО ВЪПРОСА ЗА РЕНТАБИЛНОСТТА, ЛИКВИДНОСТТА И ОБРЪЩАЕМОСТТА НА ТЕКУЩИТЕ АКТИВИ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО /МЕТОДИКА И МЕТОДОЛОГИЯ ЗА АНАЛИЗ/
Доц. д-р Росица Иванова 549

ПАРАДОКСИТЕ НА СЧЕТОВОДСТВОТО И СЧЕТОВОДНИТЕ ПРИНЦИПИ
Доц. д-р Светлозар Стефанов 557

ИНТЕГРИРАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОДИТА: МССУ 5000 И ТРАНСФОРМАЦИЯТА НА ОДИТОРСКАТА ПРОФЕСИЯ
Доц. д-р Силвия Костова 566

ИЗСЛЕДВАНЕ НА СТРУКТУРНАТА ДИНАМИКА НА ВЪГЛЕРОДНИТЕ ЕМИСИИ В АТМОСФЕРАТА
Доц. д-р Стела Касабова 574

СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО И ИНФОРМАЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕСА
Доц. д-р Галина Чиприянова, Цветелина Яламова, докторант 582

КОНТРОЛ И УПРАВЛЕНИЕ НА ФИНАНСОВОТО ЗДРАВЕ НА МАЛКИТЕ ОБЩИНИ В БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Гл. ас. д-р Дияна Иванова 591

БИБЛИОМЕТРИЧЕН АНАЛИЗ НА ДАНЪЧНИТЕ ФОРМАЛНОСТИ И АДМИНИСТРАТИВНАТА ТЕЖЕСТ
Гл. ас. д-р Желью Желев 599

ОСОБЕНОСТИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО НА ИНСПЕКЦИОННА ДЕЙНОСТ ОТ ОРГАНИТЕ НА ДФИ
Гл. ас. д-р Надежда Цветкова..... 606

ТРАНСФОРМАЦИЯ НА СЧЕТОВОДСТВОТО В КОНТЕКСТА НА РАЗВИТИЕТО НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ
Гл. ас. д-р Ралица Данчева 613

ЕКОЛОГИЧНО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО – КАК ДА ГО ИЗПОЛЗВАМЕ
Гл. ас. д-р Росен Колев 621

КРЕДИТНИЯТ АНАЛИЗ КАТО САМОСТОЯТЕЛНА НАУЧНА И УЧЕБНА ДИСЦИПЛИНА: ПРЕДМЕТ, МЕТОД И ИНФОРМАЦИОННА ОСНОВА В КОНТЕКСТА НА SAF-T
Д-р Петър Петров..... 629

КОЕФИЦИЕНТ НА КРИЗИСНА ЛИКВИДНОСТ (CLR) И ИНДЕКС ЗА СТАБИЛНОСТ (PSI) КАТО РАННИ СИГНАЛИ В КРЕДИТНИЯ АНАЛИЗ: МЕТОДИЧЕСКА РАМКА И ЕМПИРИЧНА АПРОБАЦИЯ
Д-р Петър Петров..... 637

ОТЧИТАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОРГАНИЗАЦИИТЕ ОТ ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – НОРМАТИВНИ И ИНФОРМАЦИОННИ АСПЕКТИ
Докторант Веселина Тодорова..... 645

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ОСНОВНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО, ИЗЧИСЛЕНИ ПОСРЕДСТВОМ ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СМЕТКИ ЗА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО И СИСТЕМАТА ЗА ЗЕМЕДЕЛСКА СЧЕТОВОДНА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Гергана Павлова 657

НОРМАТИВНА РАМКА И АДМИНИСТРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ ПРИ ПРИЕМА НА ЧУЖДЕСТРАННИ СТУДЕНТИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Докторант Диана Маринкова..... 666

ДИНАМИКА И СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ИНДЕКСА НА ЧОВЕШКОТО РАЗВИТИЕ: МЯСТОТО НА БЪЛГАРИЯ В ЕВРОПА
Докторант Диана Мутафова 672

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ, ПОДХОДИ И МЕТОДИ ПРИ ИЗВЪРШВАНЕТО НА СЪДЕБНО-СЧЕТОВОДНИ ЕКСПЕРТИЗИ
Докторант Димитър Иванов..... 680

СЧЕТОВОДСТВОТО В СЪВРЕМЕННАТА ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА
Докторант Дияна Попова 689

ВНЕДРЯВАНЕ НА ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТТА В ПРЕДПРИЯТИЯТА – ОРГАНИЗАЦИОННИ И ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Докторант Ивайло Кънев..... 698

ПРИЛОЖЕНИЕ НА МАШИННОТО ОБУЧЕНИЕ ЗА ПРОГНОЗИРАНЕ НА НЕОБХОДИМИТЕ КОЛИЧЕСТВА АНТИДИАБЕТНИ ЛЕКАРСТВА
Докторант Иван Митков 706

ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА СЧЕТОВОДНИЯ ПЕРСОНАЛ И КАЧЕСТВОТО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Иван Николов 714

ФОРМИРАНЕ И ПРЕДСТАВЯНЕ НА ФИНАНСОВИЯ РЕЗУЛТАТ (ТЕОРЕТИЧНИ ПОДХОДИ, МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ СЧЕТОВОДНИ РАЗБИРАНИЯ)
Докторант Ивелина Панайотова 721

МЕТОДИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА БЕДНОСТТА –СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АБСОЛЮТНИЯ, ОТНОСИТЕЛНИЯ И СУБЕКТИВНИЯ ПОДХОД
Докторант Нуридин Нуридин 731

ОТЧЕТНИЯТ ПРОЦЕС В ПРЕДПРИЯТИЕТО – СЪЩНОСТ, СТРУКТУРА И ОСНОВНИ ЕТАПИ
Докторант Пламена Николова 743

ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ИНТЕГРИРАНО УПРАВЛЕНИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО
Докторант Рая Темнялова 754

ОСОБЕНОСТИ НА КОНТРОЛА ВЪРХУ ЕВРОПЕЙСКИТЕ СРЕДСТВА ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ДИРЕКТНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
Докторант Снежана Ясенова Парушева-Ламбева 764

КРЕДИТНИЯТ РЕЙТИНГ КАТО ФАКТОР ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА КРЕДИТОСПОСОБНОСТТА
Докторант Стоянка Бозвелиева 773

СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА НА ЕТИЧНИТЕ НОРМИ, ЕТИЧНА ПРЕЦЕНКА И ПРОФЕСИОНАЛНО РЕШЕНИЕ
Докторант Таня Димитрова Станева 780

ОСОБЕНОСТИ НА ВЗЕМАНИЯТА КАТО ОТЧЕТНИ ОБЕКТИ В ПЪТНОСТРОИТЕЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Цветелина Мишонова 789

ВНЕДРЯВАНЕ НА ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТТА В ПРЕДПРИЯТИЯТА – ОРГАНИЗАЦИОННИ И ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ

Докторант Ивайло Кънев[1]

Резюме: *Актуалността на изследването се определя от нарастващите изисквания към предприятията за представяне на надеждна информация за устойчивостта и от необходимостта тази информация да бъде включена в установените отчетни процеси. Целта е да се изследват основните организационни и практически аспекти при внедряването на отчетността за устойчивостта в предприятията. Тезата е, че ефективното внедряване зависи от ясната организация на процеса, правилното разпределение на отговорностите, професионалната подготовка на служителите и надеждния вътрешен контрол. Бъдещото развитие на отчетността ще изисква постоянна адаптация на вътрешните процеси към промените в нормативната уредба и към нарастващите информационни потребности на предприятията и заинтересованите страни.*

Ключови думи: *устойчива отчетност, внедряване, предприятия, отчетна информация, вътрешен контрол, устойчиво развитие*

JEL: M41

IMPLEMENTATION OF SUSTAINABILITY REPORTING IN ENTERPRISES – ORGANIZATIONAL AND PRACTICAL ASPECTS

Doctoral student Ivaylo Kanev

Abstract: *The relevance of the study is determined by the growing requirements for enterprises to provide reliable sustainability information and by the need to incorporate such information into established reporting processes. The aim is to examine the main organizational and practical aspects of implementing sustainability reporting in enterprises. The thesis is that effective implementation depends on clear process organization, appropriate allocation of responsibilities, professional staff training, and reliable internal control. The future development of sustainability reporting will require continuous adaptation of internal processes to changes in the regulatory framework and to the growing information needs of enterprises and stakeholders.*

Key words*: sustainability reporting, implementation, enterprises, reporting information, internal control, sustainable development*

JEL: M41

[1] d010126395@uni-svishtov.bg, СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

1. Въведение

Устойчивото развитие поставя пред предприятията нови изисквания към начина, по който планират, осъществяват и представят резултатите от своята дейност. Разширяването на изискванията към информацията за устойчивостта променя и организацията на отчетните процеси. Това налага предприятията да създадат подходящи условия за практическото прилагане на новите изисквания и за включването им в установените управленски и отчетни дейности. Значимостта на проблема се засилва от различията в готовността на предприятията, техните ресурси и вътрешна организация. Настоящото изследване има за цел да разгледа основните предпоставки, етапи и възможности, свързани с внедряването на отчетността за устойчивостта в предприятията. Акцентът е поставен върху организационните решения и практическите действия, които подпомагат изграждането на работещ процес за отчитане на устойчивостта.

2. Предпоставки и организация за внедряване на отчетността за устойчивостта

Внедряването на отчетността за устойчивостта изисква промени в организацията на отчетния процес и в управлението на информацията в предприятието. То се свързва както с нормативните изисквания, така и с необходимостта от създаване на подходящи вътрешни правила и отговорности. Предприятието следва да изгради последователен ред за установяване, събиране, проверка и представяне на информацията за устойчивостта.

Съществена предпоставка е познаването на приложимите нормативни изисквания. На равнище Европейски съюз основата на промените в отчитането на устойчивостта е поставена с Директива (ЕС) 2022/2464 относно корпоративното отчитане на устойчивостта. С нея се разширяват изискванията към предприятията за представяне на информация за въздействията, рисковете и възможностите, свързани с устойчивостта. (Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting, 16 December 2022) Прилагането на тези изисквания се свързва с Европейските стандарти за отчитане на устойчивостта (ESRS), приети с Делегиран регламент (ЕС) 2023/2772 на Комисията. (Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 of 31 July 2023 supplementing Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as regards sustainability reporting standards, 2023)

Нормативната рамка определя съдържанието и качествените характеристики на информацията, а предприятието организира процесите, чрез които тази информация се формира. Това изисква ясно разпределение на отговорностите между отделните звена. Счетоводството има важна роля при осигуряването на надеждна информация и при връзката между финансовите и данните за устойчивостта. (Directive 2013/34/EU of the European Parliament

and of the Council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings) Участие имат също звената, които отговарят за човешките ресурси, производството, управлението на ресурсите, околната среда, обществените отношения и вътрешния контрол.

Внедряването започва с определяне на информацията, която предприятието трябва да представя. (EFRAG. EFRAG IG 1: Materiality Assessment Implementation Guidance, May 2024) Следва установяване на нейните източници и начина на нейното получаване. Част от показателите се извеждат от счетоводни и финансови данни. Други се формират въз основа на данни за потреблението на енергия и ресурси, трудовите отношения, условията на труд, обучението на персонала, равнопоставеността, отношенията с доставчици и други области на дейността. Това изисква координация между различни структурни звена.

Важен елемент е създаването на вътрешен ред за движение на информацията. Определят се лицата, които събират данните, проверяват тяхната достоверност и ги предоставят за обобщаване. (EFRAG. (2023). ESRS 2 – General Disclosures. European Sustainability Reporting Standards, 2023) Определят се срокове и правила за документиране. Създават се възможности за проследяване на произхода на данните и на извършените проверки. Така се повишава надеждността на отчетната информация и се улеснява последващата проверка от независим одитор или друг определен от закона проверяващ.

В българското законодателство изискванията за отчитане на устойчивостта се отразяват чрез промените в Закона за счетоводството. Законът определя предприятията, за които възникват задължения за представяне на информация за устойчивостта, както и основните изисквания към нейното съдържание и представяне. (ЗАКОН ЗА СЧЕТОВОДСТВОТО) Поради това ръководството на предприятието следва своевременно да установи приложимите към него изисквания и срокове.

Организацията на процеса изисква и подготовка на служителите. Отчитането на устойчивостта обхваща информация от различни области на дейността. Необходима е добра координация между специалистите по счетоводство, управление, човешки ресурси, производство и други звена. Познанията за нормативните изисквания и за използваните показатели са важна част от подготовката на служителите. (EFRAG. (2023). ESRS 2 – General Disclosures. European Sustainability Reporting Standards, 2023)

Особено значение има вътрешният контрол върху информацията за устойчивостта. Той обхваща проверка на източниците, точността на данните, правилното им обобщаване и съответствието им с приетите изисквания. (EFRAG. (2023). ESRS 2 – General Disclosures. European Sustainability Reporting Standards, 2023) Контролът следва да бъде съобразен с размера, дейността и организационната структура на предприятието.

По този начин внедряването на отчетността за устойчивостта се превръща в организиран процес, който обхваща ръководството, счетоводството и останалите звена на предприятието. Нормативните изисквания определят необходимото съдържание на информацията. Вътрешната организация осигурява нейното своевременно и достоверно формиране. Именно съчетаването на нормативна подготовка, ясно разпределени отговорности, подходящи вътрешни правила и подготвени служители създава необходимите условия за устойчиво прилагане на отчетността в практиката.

3. Основни етапи и проблеми при внедряването на отчетността за устойчивостта

Внедряването на отчетността за устойчивостта преминава през последователни етапи. Всеки етап има конкретна задача и изисква участие на различни специалисти в предприятието. Практическото прилагане на изискванията започва с определяне на приложимите стандарти и на информацията, която предприятието следва да представи. (Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 of 31 July 2023 supplementing Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as regards sustainability reporting standards, 2023)

Първият етап е свързан с определяне на обхвата на отчитането. Предприятието установява кои изисквания са приложими спрямо неговия размер, дейност и организационна структура. Следва определяне на съществените теми за устойчивостта. При този процес се разглеждат въздействията на предприятието върху околната среда и обществото, както и рисковете и възможностите, свързани с устойчивостта. Извършва се оценка на съществеността в съответствие с приложимите европейски стандарти. (EFRAG. ESRS 1 – General Requirements, 2023), (EFRAG. EFRAG IG 1: Materiality Assessment Implementation Guidance, May 2024)

Вторият етап обхваща определянето на показателите и източниците на необходимата информация. За всеки показател се установява откъде се получават данните, кой ги предоставя и как се извършва тяхната проверка. Част от информацията произтича от счетоводната система. Друга част се формира в производството, управлението на човешките ресурси, снабдяването и други области на дейността. Тази особеност изисква добра координация между структурните звена. (EFRAG. EFRAG IG 3: Detailed ESRS Datapoints Implementation Guidance, May 2024)

Третият етап включва събирането и обработването на информацията. Данните се предоставят от определени служители и се обобщават по установени правила. За тях се създава необходимата документална обоснованост. Проследява се произходът на данните и начинът, по който са изчислени съответните показатели. Особено значение има съпоставимостта на информацията между отделните отчетни периоди. (EFRAG. EFRAG IG 3: Detailed ESRS Datapoints Implementation Guidance, May 2024)

Четвъртият етап е свързан с проверката на събраната информация. Извършва се вътрешен контрол върху точността и пълнотата на данните. Проверява се съответствието между първичните източници и обобщената информация. Следва преглед на показателите и на тяхното представяне съобразно приложимите изисквания. В зависимост от нормативните изисквания информацията подлежи и на проверка от независим одитор или друг определен от закона проверяващ. (EFRAG. (2023). ESRS 2 – General Disclosures. European Sustainability Reporting Standards, 2023)

Петият етап обхваща представянето на информацията за устойчивостта в съответната част на отчета за дейността. Данните се структурират съобразно изискванията на приложимите стандарти. Връзките между отделните показатели трябва да бъдат ясни и проследими. Представената информация следва да дава достоверна представа за въздействията, рисковете и възможностите, свързани с дейността на предприятието.

Практическото внедряване поражда редица проблеми. Един от тях е свързан с наличието на необходимите данни. Предприятията често разполагат с информация, която е събирана за други цели. Тя трябва да бъде приведена във форма, подходяща за отчитане на устойчивостта. Това изисква допълнителна работа и ясни правила за нейното обработване.

Емпирични данни за практическото прилагане на ESRS се съдържат в изследването на EFRAG „State of Play 2026“, основано на анализ на 905 проверени отчета за устойчивост за 2025 г. Данните показват продължаващо усъвършенстване на практиките по отчитане, но същевременно очертават различия в прилагането на оценката на съществеността, определянето на измерими цели и включването на показателите за устойчивост в управленските механизми. Резултатите потвърждават необходимостта от последователна организация на процесите по събиране, обработване и представяне на информацията за устойчивостта. (EFRAG. (2026). State of Play 2026: Implementation of the European Sustainability Reporting Standards (ESRS): Observed Practices based on statements issued as of 1 July 2026, 2026)

Друг проблем е разпределението на отговорностите. Информацията за устойчивостта се формира в различни звена. При липса на ясно определени отговорности възникват забавяния и затруднения при обобщаването на данните. Необходимо е ръководството да определи отговорните лица и реда за взаимодействие между тях.

Съществено затруднение представлява и качеството на данните. Част от показателите изискват измерване, изчисляване и периодично проследяване. Това налага използване на единни правила и методи. Последователността при определянето на показателите е важна за сравнимостта на информацията между отделните периоди.

Предприятията се сблъскват и с недостиг на подготвени специалисти. Отчитането на устойчивостта изисква познания по счетоводство, управление, нормативна уредба и специфични области на дейността. Подготовката

на служителите се превръща в постоянна задача, особено при промени в европейските и националните изисквания.

Допълнително затруднение създават разходите за организацията на процеса. Те могат да бъдат свързани с обучение на персонала, събиране и проверка на данни, консултантски услуги и независима проверка. Размерът на тези разходи зависи от големината на предприятието, характера на неговата дейност и обхвата на приложимите изисквания.

Проблемите при внедряването показват, че отчетността за устойчивостта изисква постепенно изграждане на устойчив вътрешен процес. Неговата ефективност зависи от качеството на данните, подготовката на служителите, разпределението на отговорностите и последователното прилагане на установените правила. По този начин отделните етапи се свързват в единен процес на формиране, проверка и представяне на информацията за устойчивостта.

4. Възможности за усъвършенстване на процеса по отчитане на устойчивостта

Усъвършенстването на отчетността за устойчивостта изисква последователни действия от страна на ръководството и служителите в предприятието. Натрупването на практически опит позволява да се установят слабите места в процеса и да се предприемат подходящи мерки за тяхното подобряване. Основна цел е повишаването на качеството, надеждността и навременността на представяната информация.

Важна възможност е усъвършенстването на вътрешните правила за събиране и обработване на информацията. За всеки показател следва да бъде определен източник на данни, отговорно лице и срок за предоставяне. Правилата трябва да определят и начина за проверка и документиране на информацията. Така се създава устойчив ред за работа и се улеснява проследяването на данните. (EFRAG. (2023). ESRS 2 General Disclosures)

Съществено значение има изграждането на единна система от вътрешни показатели. Тя следва да бъде съобразена с дейността на предприятието и с приложимите изисквания за отчитане. Показателите се проследяват по установен ред и за определени периоди. Това създава условия за сравнение на резултатите във времето и за установяване на настъпилите промени. (EFRAG. (2024). EFRAG IG 3: List of ESRS Datapoints – Explanatory Note, May 2024)

Усъвършенстването на отчетността е свързано и с подобряване на връзката между счетоводната информация и данните за устойчивостта. Част от показателите имат пряко отражение върху разходите, инвестициите, активите, задълженията и финансовия резултат на предприятието. Съгласуваното разглеждане на тези данни дава по-пълна представа за икономическите последици от решенията, свързани с устойчивостта.

Друга възможност е повишаването на професионалната подготовка на служителите. Обучението следва да обхваща нормативните изисквания, приложимите стандарти, методите за определяне на показателите и правилата за събиране и проверка на информацията. Подготовката може да се осъществява чрез вътрешни обучения, специализирани курсове и практически занимания. Особено значение има обмяната на опит между счетоводители, специалисти по управление и служители от останалите звена. (EFRAG. (2023). ESRS 2 – General Disclosures. European Sustainability Reporting Standards, 2023)

Необходимо е да се усъвършенства и вътрешният контрол върху информацията за устойчивостта. Контролните процедури следва да обхващат произхода на данните, начина на тяхното изчисляване, пълнотата на информацията и съответствието с определените правила. Ранното установяване на грешки съкращава времето за последващи корекции и повишава надеждността на отчетността.

Добра възможност представлява и въвеждането на периодична оценка на самия процес по отчитане. След приключване на отчетния период предприятието може да анализира възникналите затруднения, използваните източници на информация и качеството на получените данни. Резултатите от тази оценка могат да послужат за промени във вътрешните правила, разпределението на отговорностите и начина на работа.

Усъвършенстването изисква и по-добра координация между ръководството и отделните структурни звена. Ръководството определя общите цели и отговорности. Специализираните звена осигуряват необходимата информация. Счетоводството участва в обобщаването, съпоставянето и проверката на данните, когато информацията има отношение към счетоводната система и финансовите показатели. (EFRAG. (2024). ESRS Implementation – Initial Observed Practices)

Важна посока е и постепенното включване на показателите за устойчивост в текущото управление на предприятието. Данните могат да се използват при оценка на разходите, инвестициите, използването на ресурсите, условията на труд и отношенията с доставчици и клиенти. Това повишава практическата стойност на отчетността и създава по-добри условия за обосновани управленски решения. (EFRAG. (2026). State of Play 2026: Implementation of the European Sustainability Reporting Standards (ESRS): Observed Practices based on statements issued as of 1 July 2026, 2026)

Прилагането на тези мерки създава възможности за повишаване на качеството на отчетността за устойчивостта. Подобряването на вътрешните правила, подготовката на служителите, контролът върху информацията и периодичната оценка на процеса подпомагат изграждането на надеждна отчетна практика. Усъвършенстването следва да се разглежда като продължителен процес, съобразен с развитието на предприятието и с промените в нормативните изисквания.

5. Заключение

Внедряването на отчетността за устойчивостта постепенно се утвърждава като част от развитието на отчетната и управленската практика в предприятията. Резултатите от анализа показват необходимост от последователен подход, при който нормативните изисквания се съчетават с реалните възможности и особености на всяко предприятие. Особено значение придобиват качеството на информацията, професионалната подготовка на служителите и отговорното отношение на ръководството към процеса. Предприятията, които изграждат ясни правила и поддържат постоянен контрол, създават по-добри условия за надеждно представяне на информацията за устойчивостта. В бъдеще развитието на тази отчетност ще изисква по-висока степен на професионална подготовка, усъвършенстване на вътрешните процеси и своевременно съобразяване с промените в нормативната уредба. Това създава възможности за утвърждаване на отчетността за устойчивостта като трайна част от съвременната практика на предприятията.

Използвани източници

Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 of 31 July 2023 supplementing Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as regards sustainability reporting standards. (2023). Official Journal of the European Union.

Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting. (16 December 2022). Official Journal of the European Union, L 322, pp. 15–80.

Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings. (н.д.). EUR-Lex; https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A02013L0034-20240528&utm_source.

EFRAG. (2023). ESRS 2 – General Disclosures. European Sustainability Reporting Standards. (2023). Brussels: European Financial Reporting Advisory Group.

EFRAG. (2023). ESRS 2 – General Disclosures. European Sustainability Reporting Standards. (2023). Brussels: European Financial Reporting Advisory Group.

EFRAG. (2023). ESRS 2 General Disclosures. (н.д.). Brussels: European Financial Reporting Advisory Group.

EFRAG. (2024). EFRAG IG 3: List of ESRS Datapoints – Explanatory Note. (May 2024). Brussels: European Financial Reporting Advisory Group.

EFRAG. (2024). ESRS Implementation – Initial Observed Practices. (н.д.). Brussels: European Financial Reporting Advisory Group.

EFRAG. (2026). State of Play 2026: Implementation of the European Sustainability Reporting Standards (ESRS): Observed Practices based on statements issued as of 1 July 2026. (2026). Brussels: European Financial Reporting Advisory Group.

EFRAG. EFRAG IG 1: Materiality Assessment Implementation Guidance. (May 2024). EFRAG; https://www.efrag.org/sites/default/files/sites/webpublishing/SiteAssets/EFRAG%20IG%201%20Materiality%20Assessment%20May%202024.pdf?utm_source.

EFRAG. EFRAG IG 1: Materiality Assessment Implementation Guidance. (May 2024).

EFRAG. EFRAG IG 3: Detailed ESRS Datapoints Implementation Guidance. (May 2024).

EFRAG. ESRS 1 – General Requirements. (2023). European Sustainability Reporting Standards.

ЗАКОН ЗА СЧЕТОВОДСТВОТО. (н.д.). Обн. ДВ. бр.95 от 8 Декември 2015г., изм. ДВ. бр.67 от 24 Юли 2026г.